

Barbora Fuksa

STAROVEKÝ
EGYPT
OČAMI
ARCHEOLOGICKÝ

Ilustrácie Frenky Hříbal

Preklad Martina Šoltysové

STAROVEKÝ EGYPT OČAMI ARCHEOLOGICKÝ

Barbora Fuksa, František Hříbal

V českém jazyku vydalo Nakladatelství © Tarbik Press 2026

Text © Barbora Fuksa

Ilustrácie & design © František Hříbal

Odborný garant Martin Odler

Všetky práva vyhradené. Táto kniha ani žiadna z jej častí
nesmie byť kopírovaná alebo inak reprodukováná bez
písomného súhlasu vlastníka práv.

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2026

All rights reserved.

ISBN 978-80-8268-317-5

OBSAH

Úvod

1. Práca s časom 13
2. Egyptská zem 23
3. Archeológovia a hroby 33
4. Pyramídy (nie)len v Gíze 49
5. Chrámy 69
6. Egyptológia ako práca 83
- O autoroch 114

ský čas. Všetko ostatné, ako napríklad chrámové stavby, dôležité bitky alebo nájdené predmety a podobne, sa potom označuje podľa tej či onej dynastie, ktorá v určitom čase práve vládla.

Je to veľmi podobné, ako keby sme si v našej dobe na uľahčenie namiesto roka narodenia začali hovoriť, kto bol práve premiérom, keď sme prišli na svet. Napríklad:

„Ahoj, Maruš, kedy si sa ty vlastne narodila?“

„No, za vlády Andreja Babiša. Vieš, kto to bol?“

„Nie.“

„Aha. Tak nič.“

Našťastie pre nás sa tu ale premiéri striedajú tak často, že tento systém by asi nedával veľmi zmysel. A viete, čo je na tom najvtipnejšie?

Dynastie nevymyslel niekto, kto by ešte dýchal, ale egypt-

ský kňaz a historik menom Manetho. Žil okolo roku

300 pred n. l. Svoje dejiny Egypta ale spísal po

grécky, pretože gréčtina bola vtedy hlavný

jazyk vzdelancov. Manetho vymyslel super

systém – zaradil faraónov do dynastií.

To ale neznamená, že si starí Egypťania

predtým vôbec nevedli záznamy. Na

svojich kráľov nezabúdali. Namiesto

dynastie si ale zapisovali meno

panovníka a koľký rok práve

vládol – napríklad *tretí rok vlády*

Ramesseho II. Až postupne vznikali

zoznamy panovníkov, ako šli po sebe

v čase. Jeden takýto zoznam sa dochoval

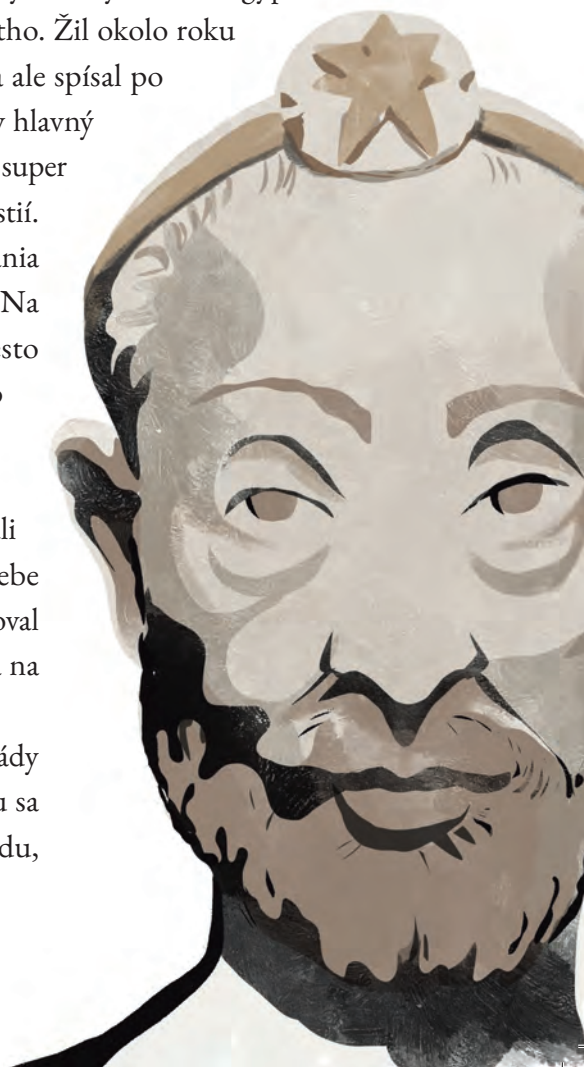
až dodnes a je vytesaný do kameňa na

stene chrámu v meste Abydos.

Niekedy sa ale namiesto roka vlády

spomínalo ešte niečo iné. V Česku sa

raz za desať rokov robí sčítanie ľudu,

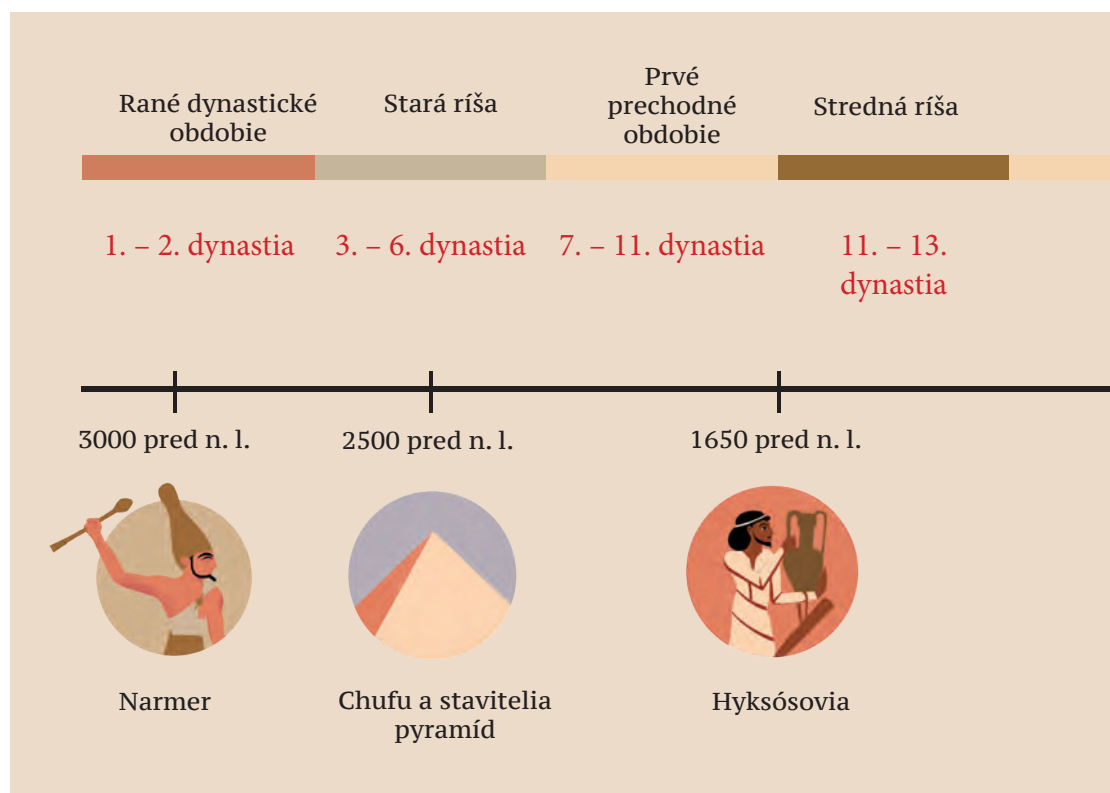

v starom Egypte zasa frčalo sčítanie hovädzieho dobytku. Predstavujem si to oveľa jednoduchšie ako klopať ľuďom na dvere s dotazníkom. Robilo sa to zhruba raz za dva roky hlavne kvôli výpočtu daní a potom sa to používalo k záznamom: *Rok siedmeho sčítania dobytku za vlády kráľa Snofrua*.

My sa napriek tomu držíme radšej dynastií – sú pre nás totiž na zorientovanie jednoduchšie.

Dynastie sú dnes užitočné predovšetkým ako pomôcka na rýchle časové zaradenie pre vedcov aj nadšencov. Celkovo ich v starom Egypte rozlišujeme tridsať. To nám ale nestačí. Tieto dynastie potom zhľukujeme do ešte väčších vriec, a to sú Stará, Stredná a Nová ríša či Neskorá doba. Pokiaľ vás baví triediť lego podľa farieb a veľkostí, tak to vlastne robíte veľmi podobne ako odborníci na Egypt.

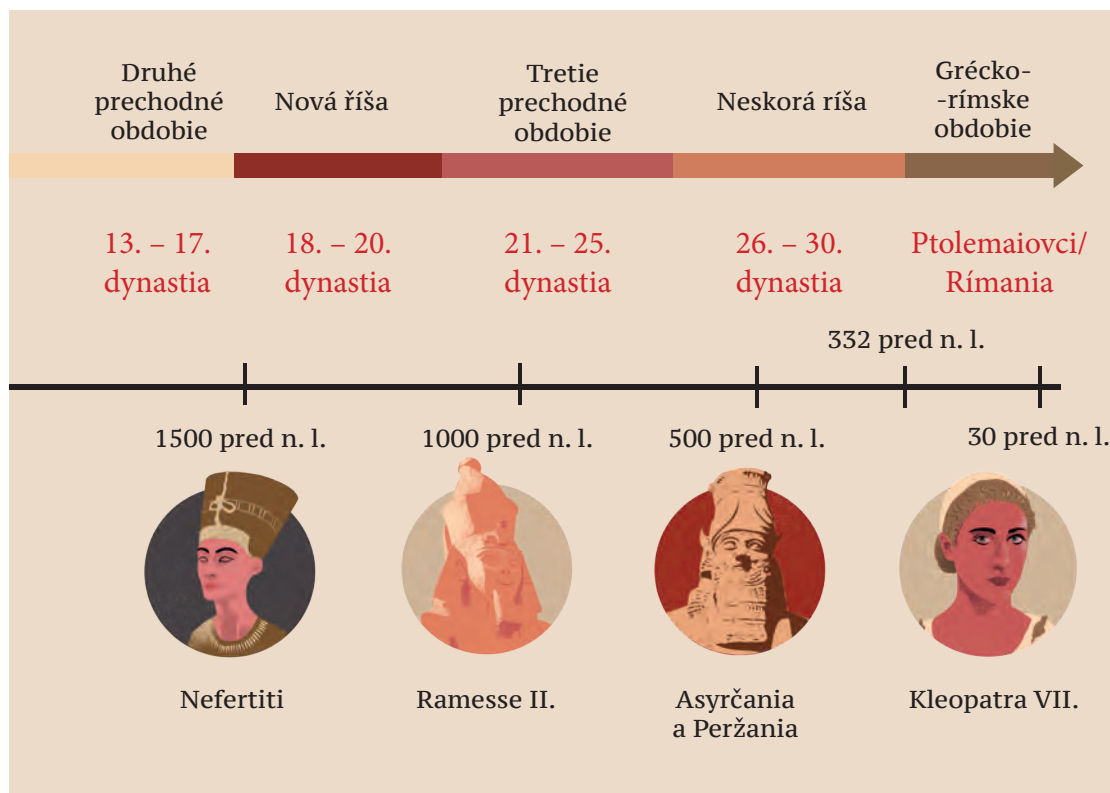
Dôležité je vedieť, že keď sa bavíme o starom Egypte, môžeme tým myslieť históriu dlhú viac ako 3 000 rokov, čo je naozaj strašne mega veľmi dlho. Pomocou tabuľky zistíš, že slávnu kráľovnú Kleopatru VII. delí od

stavby pyramíd 2 500 rokov, zatiaľ čo od našej doby 2 050. Kleopatra má teda bližšie k nám ako k pyramídám! Napadlo by vám to?

Predstavte si svoj život v porovnaní s dievčaťom alebo chalanom žijúcimi za doby Karola IV. alebo ešte skôr – napríklad za života Alexandra Veľkého. Rozdiel by bol obrovský. Ľudia žili, premýšľali a správali sa úplne inak, a preto je dôležité to poriadne rozlišovať. Aby to pre vás bolo jednoduchšie, pozrite do tabuľky nižšie, kde sú jednotlivé dynastie prehľadne rozpísané.

Asi ste si všimli, že sa zatiaľ hovorilo veľa o kráľoch a málo o vládnucich kráľovných. Žiaľ, je to tak preto, že v egyptských dejinách sa ženy dostali k oficiálnej moci len niekoľkokrát. Najslávnejšími príkladmi sú Merneit z 1. dynastie, potom kráľovná Sebeknofru a, samozrejme, slávna Hatšepsut, ktorú sa jej nasledovníci úporne, no neúspešne, snažili z histórie vymazať. Najväčším problémom pre nich bolo asi to, že sa nechala v umení zobrazovať ako muž – faraón, hoci bola ženou a táto rola jej oficiálne neprislúchala. Všetky také diela boli kvôli tomu zničené. Medzi

slávne egyptské kráľovné niektorí počítajú aj Kleopatru, hoci pochádzala z macedónskej dynastie Ptolemaiovcov, ktorí do Egypta prišli až po dobytí Alexandrom Veľkým v roku 332 pred n. l. Nemôžeme jej ale uprieť, že sa naučila egyptský jazyk a samu seba vykresľovala ako egyptskú kráľovnú. Aj keď tých vládkyň teda nebolo veľa, ženy rozhodne neboli počas celých egyptských dejín bez prístupu k moci. Poznáme vplyvné lekárky, kňazky,

dvorné dámy, princezné i kráľovné, avšak poznáme ich ako manželky faraónov.

EGYPTSKÁ ZEM

Rieka

Egypt je dodnes nádherná, obrovská krajina. Od pobrežia Stredozemného mora na severe až po riečne pereje pri ostrove Elefantina, kde sa tradične nachádzala južná hranica egyptského štátu, určuje jej život predovšetkým rieka menom Níl. Starí Egypťania jej hovorili Iteru alebo tiež Hapi, čo v preklade znamená doslova rieka. Inú totiž nemali. Aké jednoduché, však?

Níl je v Egypte dodnes hlavným zdrojom pitnej vody a v staroveku tomu nebolo inak. Okrem hasenia smädu a lovu rýb však Egypťanom po dlhé tisícročia prinášal ešte niečo iné – úrodné čierne bahno. Každú jar prichádza do východnej Afriky obdobie monzúnov (dlhá doba, kedy veľmi prší) a do miest, kde pramení Níl, prinesie obrovské množstvo vody. Tá potom korytom rieky prúdi na dlhé vzdialenosti – až 3 000 kilometrov! Dnes jej v tom bráni niekoľko priehrad, no ešte pred sto rokmi dotiekla až do Egypta a na niekoľko mesiacov ho pravidelne zaplavovala. Celé nílске údolie sa premenilo na vodnú hladinu a len tu a tam na vyvýšených ostrovčekoch vykukovali dediny, dedinky a pri troche šťastia aj cestičky, ktoré ich spájali. A keď bola záplava veľmi vysoká, muselo sa ísť loďkou.

Z okraja púšte, ktorá rieku v Egypte priamo obklopuje, to musel byť úžasný pohľad. Po tom, čo voda opadla, zostala po nej úrodná čierna zem. Toto čierne čvachtajúce bahničko bolo ako stvorené na pestovanie jačmeňa, pšenice či rôznych druhov zeleniny, napríklad zelených šalátov, cibule, cesnaku a šošovice. A pretože egyptskí sedliaci neboli žiadne béčka, veľmi rýchlo to pochopili a začali to využívať. Postupne sa každoročná záplava začala merať a predpovedať podľa takzvaných nílometrov. Tie mali mnoho podôb: od jednoduchých kamenných schodov priamo pri rieke až po veľké zdobené studne so schodiskom vo vnútri chrámov.

Podľa čierneho bahna potom starí Egypťania pomenovali aj svoju krajinu: *Kemet*, čo znamená *Čierna*. To sa pamätalo fakt ľahko, obzvlášť keď púšti zase pre zmenu hovorili *Dešeret*, teda *Červená*. Ako vidíš, vymýšľanie dobrých, jednoduchých mien im naozaj išlo. Myslíte, že uhádnete, ako nazývali more? Moru hovorili *Veľké zelené*. Zelené preto,

Vedeli ste, že veľmi dôležitou pestovanou rastlinou bol ľan? Z ľanu sa vyrábali vysoko cenené látky a bola to predovšetkým úloha žien. Túto prácu si v starom Egypte veľmi vážili, pretože látky sa vždy dali dobre prediť, čo pomáhalo vylepšiť rodinný rozpočet.

lebo staroegyptský jazyk nerozlišoval medzi pomenovaniami modrej a zelenej farby.

Z mapy Egypta je zrejmé, že Níl sa krajinou vinie ako tenká stonka rastliny menom papyrus. Je to druh trstiny, ktorá kedysi hojne rástla v egyptských riečnych plytčinách a postupne to dotiahla až na národný symbol. Vyrábala sa z neho aj špeciálny druh papiera, ktorý dostal rovnaké meno a na ktorý sa písalo. Úplne na severe sa potom tok Nílu, podobne ako stonka papyrusu, roztvára do tvaru listového vejára. To je tzv. *delta*. Níl rozhodne nie je jedinou riekou na svete, ktorá takú deltu má. Je to celkom častý jav. Delta sa tvorí väčšinou vtedy, keď nejaká rieka narazí na more alebo veľké jazero. Prúd vody sa spomalí a začne sa viac rozlievať do všetkých smerov, vrátane bahna a kamienkov, ktoré so sebou nesie.

Krajina v delte je, samozrejme, úplne iná, než keď si rieka pekne prúdi jedným smerom. Všade sa zrazu objavia tône stojatej vody, mokrade, močiare a jazierka, na ktoré gumáky nie vždy stačia. Cesty sú tu nejasné a často sa menia. Najhoršie sú asi mračná komárov, múch a iných potvor, čo sa tešia na vašu teplú krv. Život v delte bol určite len pre otrlých a bezpochyby sa v nej dalo dobre zažiť, ak bol človek na úteku a potreboval sa schovať pred naštvaným faraónom. Dokonca aj dnes majú archeologické vykopávky v delte v porovnaní s inými lokalitami svoje úskalía. Hladina spodnej vody je tu totiž veľmi vysoká a akonáhle začnete kopat hlbšie, voda vám všetko zaplaví. Preto sa tu musia používať pumpy, ktoré vodu odvedú preč z výkopu.

*Vedeli ste, že typicky egyptské čierne očné linky neboli iba ozdobou? Táto čierna farba zvaná **kohl** obsahovala zlúčeniny olova, ktoré pri kontakte s pokožkou spúšťali imunitnú reakciu tela – konkrétne produkciu látky, ktorá pomáha ničiť baktérie. V krajine, kde so sebou každoročné záplavy Nílu prinášali infekcie očí, mohlo byť toto líčenie doslova záchranou.*

Zásadný rozdiel v krajine medzi nílskym údolím a jeho deltou na severe Egyptania pociťovali do takej miery, že dali každej časti krajiny iný názov. Na juhu bol Horný Egypt, odkiaľ Níl tečie na sever do svojej riečnej delty. Tam bol odjakživa Egypt Dolný. Je to mätúce. Preto pamätajte, že na mape je Horný Egypt dole a Dolný Egypt hore. Cesta loďou po prúde Nílu teda vždy viedla z juhu na sever, a preto ústie rieky bolo z pohľadu lode dole po prúde. Ak chcel človek plachtiť opačným smerom, zo severu na juh, musel sa trochu viac snažiť. Pravidlo číslo jeden bolo nešetriť na dobrom lodivodovi, ktorý poznal miestne vetry (nemyslím tie šošovicové...) a vedel ich dobre využiť. A pravidlo číslo dva bolo nevysrkovat pazúry z lode. Pýtate sa prečo? Nuž, Níl bol odjakživa veľmi bohatý na ryby. No a kde je dosť mäsa, tam je aj dosť mäsožravcov. V modernom Egypte sme to už hlavne my, mäsožraví ľudia, ale v starom Egypte rieku hojne obývali krokodíly spoločne s najnebezpečnejším zvieratom Afriky – hrochom.

Taký našťvaný hroch dokázal ľahkú rákosovú loďku miestnych rybárov bez problémov dohnať a prevrátiť a veľmi sa ho obávali. Dnes už v egyptskom Níle ani jedno z týchto nebezpečných zvierat nežije. Krokodíl sa nedostane cez mreže Asuánskej priehrady, kde prežívajú jeho posledné kusy, a hrocha sme my ľudia lovili tak intenzívne, až sme ho vytlačili ďaleko na juh.

Púšť

Priemerní Egypťania žili hlavne v nílskom údolí a do púšte vyrážali skôr výnimočne. Mali pred ňou naozaj rešpekt a vnímali ju ako nebezpečnú. Prázdna ale určite nebola, len ju v priebehu dejín obývali iné národy. Je však pravda, že tí odvážnejší Egypťania jazdili z poverenia kráľa na rôzne expedície, pretože púšť v Egypte je hlavne na východ od Nílu plná zlata aj rôznych drahých minerálov. A také bohatstvo vždy láka. Je celkom zaujímavé, že toho zlata tam bolo vtedy toľko, že si oveľa viac vážili striebro. To sa totiž muselo zložiť dovážať z cudziny, pretože egyptská púšť ho ukrýva len veľmi málo.

Dodnes je to veľmi nehostinné prostredie, plné kamenia. Týčia sa tam veľké holé skaly aj skalnaté náhorné plošiny, ale miestami tu leží veľa drobného štrku, ktorý vám počas silných búrok môže pekne rozdriapať tvár aj čelné sklo automobilu. Tradičné pieskové duny ako z filmu tam nie sú až také časté, ako by si človek myslel. Zato je tu úžasný pokoj a v noci ozajstná tma bez svetelného znečistenia, takže možno vidieť hviezdy aj Mliečnu dráhu. Cez deň nemilosrdne páli slnko.

